

válásra alapozva, végül a le nem győzött lappangó dogmatizmus hatására pillanatok alatt beszivárgott a művelődéspolitikába a könnyelmű ideologizálás, végső soron az ideológiai diszkvalifikáció, mint módszer. Kollégáim, minden irányból, épp a retrográd tendenciák elharapózására emlékeztetnek, az egykori szövetséget, a széthúzás dacára, nem kell sajnálni, még kevésbé feltámadására várni.

A reform, az más kérdés, az újjászervezés, ha mindjárt némi változtatást is kellene eszközölni... a helyzetben. A javítás, mondjuk a megbeszélések és a többi kongresszusok közötti tevékenység megvizsgálása alapján... Mit mondanak még a tények? Alapvetően fontos a következő: könnyű volt a behatárolt irodalommal, az első időszakban a beprogramozott irodalommal és azzal is, mely aztán mentesült a programok alól. De most egy teljesen új helyzetben vagyunk, mely új megoldásokat követel, új irodalompolitikát, mert az irodalmi élet bírálata messze meghaladja az íróegyesületek határát, jobbára ezeken a határon kívül zajlik, az alkotás pedig még összetettebb, szerteágazóbb lesz, valós kilombozódása a társadalombírálattól kezdve a kommerciális irodalomtól át a késői avantgardot is felöleli és itt van még az a hírhedt politizálás, melyről az előbb szóltam. Végül röviden: a mai irodalompolitika és művelődéspolitikai irányítói vagy úgy néznek a szerteágazó irodalmi alkotásra és életre, mint lecsupaszított gazdasági jelenségre, vagy mint a vezetés visszaeső ideologizált politikájára, mely túlkapásokat gyárt és likvidál.

Ez a legfőbb tanulság, mellyel szolgálni szeretnék.

TARI István fordítása

A IX. JUGOSZLÁV ÍRÓKONGRESSZUS ÜZENETE

I.

Az író korának és társadalmának lelkiismeretété válhat, kell hogy váljon. Joga van a kételyre és a bizakodásra. Hivőként és gyanakvóként társadalmának formálója és bírálója lehet.

Felelős-e a jugoszláv író és milyen mértékben felelős a bekövetkezett társadalmi helyzetért, melyet fennhangon válságnak nevezünk? Volt-e egyáltalán igazi alkalmá, hogy felelős legyen?

II.

Mit tegyen napjainkban a betűvető kéz? A távolságot leküzdő, az emberi életet meghosszabbító új ismeretek birtokában kérdezzük: segít-e tudásunk abban, hogy megvédjük az emberiséget a pusztulástól? Ha az

emberiség valahogy túléli, azt kérdezzük: megbocsátják-e a felnövő nemzedékek valamennyi, szándékosan tönkretett Tara-kanyonunkat?

Bemocskolt világunkban a totalitarizmus tudata garázdálkodik, mely az általános képmutatás közepette megfosztja az embereket az anyanyelvre és tulajdon nevére való jogától, üldözi a nemzeti hovatartozás eszméit. Jugoszlávia írói együttműködést kívánnak folytatni a világ minden országával, de viszolyognak azoktól a vezetőktől, akik az alapvető emberi jogok tiprói.

III.

A kultúra a nemzetek közötti legtartósabb kötelék. A kölcsönös megértés, egymás megismerése, és az irodalmi művek fordítása nélkül nem beszélhetünk a jugoszláviai nemzetek és nemzetiségek kultúrájának gyümölcsöző egységéről. Jugoszlávia írói visszautasítanak minden mesterséges megosztást, bezárkózást és mindent, ami a szavak és gondolatok szabad áramlását akadályozza.

IV.

Jugoszlávia nyitott és nemzetközi téren tevékeny ország. Szinte semmi sem történik annak érdekében, hogy a világ megismerje irodalmi értékeit. Az írók az egyetemes szellemi közösség tagjai, és saját helyük elfoglalására törekszenek ebben a közösségben.

V.

A demokratikus emberiség teljesen szabad kezét biztosít az irodalmi alkotótevékenységnek. A szabad értelmi és érzelmi akadályokba nem ütköző szó megsejti a valós erőfeszítéseket, értelmet visz beléjük, képzelettel-reménnyel tovább szövögetve, vagy képzelettel-kétellyel kifejtve azokat. A szabadság nem az alkotás célja és jelszava, hanem az egyetlen létezési formája. Az alkotói szabadság azokban a társadalmakban jelszó és cél, melyek a szükségszerűség határait szétfeszítve a haladásra és jövőre számítanak. Ezért követeljük a büntető törvénykönyv verbális bűncselekményről szóló szakaszának törlését, és az eszmei-politikai alkalmasság gyakorlatának megszüntetését.

VI.

Az író könyvében, könyvéért, könyvével él, és jó lenne, ha könyvéből meg is élhetne. A könyvet viszont megadóztatjuk, megvámoljuk, áruvá tesszük, kiütjük az emberek kezéből. A könyv olvasó nélkül nem létezik. Az ilyen könyv írója nem író. A ház könyv nélkül nem otthon.

A könyv nemcsak a holnapnak, a mának is íródik. A könyv túl magas ára társadalmi nyomorúság.

VII.

Az anyagi szűkösség nem szolgálhat mentségül szellemi elszegényülésünkre.

Már évtizedek óta bizonygatjuk önmagunknak és az egész társadalomnak, hogy a kiadókon kívül az élő írók is a több mint fél évszázada halott íróársak jogutódai. Igényt tartunk az elismert művek kiadói tiszteletdíjának jelképes hányadára, ezzel is azt szeretnénk elérni ezekben a szűkös időkben, hogy az irodalom ily módon is támogassa az irodalmat.

VIII.

A szellemiségnek az a területe korcsosult el, szorult háttérbe iskoláinkban, mely a lélek szépségét és mélységét tükrözi. Iskoláinkban a pragmatizmus hatására a történelem, a filozófia, a zene, a festészet, a nyelv és irodalom oktatása mellékessé vált. Ahelyett, hogy a fiatal nemzedéket megtanítanánk gondolkodni és érezni, a mai oktatás kiegészített nemzedékeket gyárt. A teremtő képzelet hiányánál nincs nagyobb katasztrófa, mely egy társadalmat érhet. Az a társadalom jövő nélkül marad, és jelene sincs. A saját múltja is hátat fordít neki. Az iskolareform szellemi sivataggá változtatta a tantermeiket. Az írók gyerekeink és szüleik nevében, társadalmunk és fejlesztési céljaink nevében követelik az egész, kiváltképpen a középfokú szakirányú oktatás és nevelés halaszthatatlan reformját. Az anyanyelv és irodalom oktatása kerüljön arra a helyre, mely minden civilizált társadalomban megilleti. A közös törzsanyagok helyett, melyek megoszlásunkat jelképezték, juttassuk érvényre egységünk tartalmát, nemzetünk és nemzetiségeink szellemi örökségének, valamint a kortársi művészetnek legjavát.

IX.

A jugoszláviai írók a remények kongresszusán azzal a meggyőződéssel fordulnak a közvéleményhez, hogy üzenetük nem pusztába kiáltott szó.